

Kakuma Geen witte tentjes

Net een normale stad

Een Keniaans vluchtelingenkamp dat uitgroeide tot stad. Met een geheel **eigen economie**. Dat is Kakuma. Het inwonertal van deze **toevallige stad** verdubbelt dit jaar.

Remco Tomesen

Wie voor het eerst kamp Kakuma ziet, is vaak verbaasd. 'Ik had me niets anders bij een vluchtelingenkamp voorgesteld', zegt de Nederlander die met ons meereijdt door kamp Kakuma bijna telegramstijl. Wat hij had verwacht? Witte tenten, zoals je op televisie ziet.

Maar het bloedhete, door zandstormen geteisterde Kakuma is geen witte-tentjeskamp. 'Je kunt Kakuma zien als een *accidental city*. Een stad die eigenlijk niet hoort te zijn', zegt Nederlander Bram Jansen, die twee jaar bij het kamp woonde om er promotieonderzoek te doen. 'Kakuma vertoont alle kenmerken van een normale stad'.

Elke nationaliteit vervult z'n eigen economische rol in het kamp, dat niet ver van de Soedanees grens ligt. Ethiopiërs doen het commercieel het beste, zegt Jansen. De Ethiopische markt is de drukste in het kamp. Je kunt er kleding kopen, bier drinken, televisie kijken. Ook de Somaliërs zijn erg ondernemend; zij waren het die in 2004 internet 'bouwden' in het kamp.

De 50.000 inwoners wonen in hutten en huizen van steen, leem en hout. Bewoners doen boodschappen in een van de supermarkjes, eten in restaurants en laden hun mobiel op in oplaadwinkels. Kinderen gaan er naar een van de vele scholen, er is zelfs een dependance van een universiteit. Het Ethiopische restaurant in het kamp is bekend in heel Kenia, een recensent van een nationale krant schreef er lovende woorden over. Heb je een taxi nodig, dan is er altijd wel een fietstaxi, de *boda-boda*. Er zijn zeevenhonderd van zulke taxi's.

Opvallend gegeven: zakenmensen (en andere inwoners) in het kamp hebben vaak mensen uit de omge-

ving - mannen en vrouwen van de Turkanastam - in dienst. Ze maken bijvoorbeeld de huizen van vluchtelingen schoon. Of dragen voor een klein loontje zakken hulpvoedsel van een VN-uitgiftepost naar de woonplek van een vluchteling. Voedsel dat er wel voor vluchteling is, maar niet voor de mannen en vrouwen van de lokale Turkanastam.

Dat laatste is tekenend voor het kamp Kakuma. Het kent meer verkeer, ziet er stedelijker uit dan welke andere plek ook in het district Turkana, een gebied dat bijna twee keer zo groot is als Nederland. Terwijl het voor veel Turkana een gevecht is om in leven te blijven in deze woestijnachtige omgeving, ontvangen sommige vluchtelingen flinke sommen geld uit hun vaderland of van familie in Amerika. Vaak genoeg om een bedrijfje op te zetten, of Turkana in dienst te nemen.

Einde van de wereld

Nergens. Dat is in het Swahili de betekenis van het woord Kakuma. Ooit was dit noordwestelijke puntje van Kenia letterlijk het einde van de wereld. Een woestijnwoonddor alleen wat nomaden van de Turkanastam. Maar in 1992 veranderde alles: toen zette vluchtelingenorganisatie UNHCR hier het Kakuma Refugee Camp neer, speciaal voor vluchtelingen van de burgeroorlog in Soedan. 'Iedereen die hier komt, is een vluchteling', zegt Lokwel, de naamgever van het kamp.

Al snel zag Lokwel, een inwoner van het plaatsje Kakuma, de gevolgen van het kamp. 'Er kwamen opeens allerlei bedrijven in ons plaatsje'. Het plaatsje groeide. 'Eerst stonden hier maar tien hutten', zegt Lokwel. Nu wonen er volgens schattingen tienduizenden mensen.

Maar de echte stad is tegenwoordig natuurlijk niet het plaatsje Kakuma, maar het even verderop gelegen kamp. Vanuit Kakuma Town is het een kort ritje naar het kamp. We hoeven alleen de droge rivier, bevoeld door Turkanaherders met hun beesten, over te steken. Bij binnenkomst

Locals van de Turkanastam op weg met hun geiten. Ze gaan deze verkopen aan inwoners van Kakuma. EPA

'Kakuma is een accidental city. Een stad die er eigenlijk niet hoort te zijn.'

zie je eerst het hoofdkantoor van het kamp liggen. Achter hoge hekken met prikkeldraad. Medewerkers van vluchtelingenorganisatie UNHCR zijn er goed beschermd tegen de vluchtelingen voor wie ze werken.

Mensen die even verderop vrijwel beschermd in kleine wijkes wonen. Bij oprichting in 1992 waren het Soedanezen die de dienst uit maakten in Kakuma. Ondertussen zijn er vluchtelingen uit Somalië,

Ethiopië, Oeganda, Rwanda, Burundi, Congo en Zimbabwe. Elk groot Centraal- en Oost-Afrikaans conflict heeft z'n vertegenwoordigers in het kamp.

Aan de kinderen zie je dat het kamp een mengelmoe van culturen is. Rijd je door een van de hoofdstraten, dan rennen voortdurend jongens achter je auto aan. 'How are you?', roepen ze. Sommigen dragen witte gewaden. Andere zijn gekleed in T-shirts en baseballcaps. Moslims, christenen, van donkerbruin tot heel zwart. Er zijn tienjarige jongens die nog nooit de wereld buiten het kamp hebben gezien; ze zijn er geboren.

Daar veel van zulke jongens nog nooit het kamp hebben verlaten, is

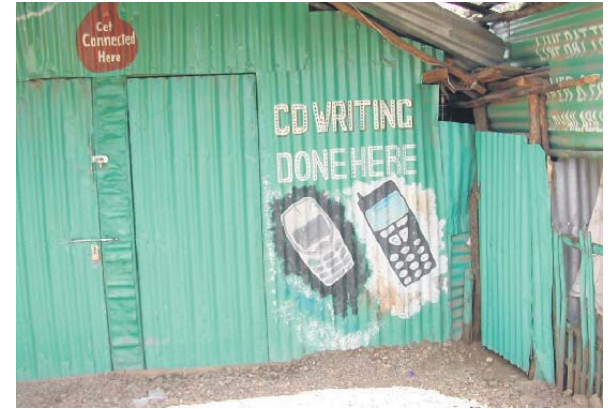
niet zo verwonderlijk. Kakuma heeft dan wel de kenmerken van een stad, maar wel een met inwoners die weinig rechten hebben. Vluchtelingen mogen het kamp in principe niet uit, tenzij ze een goede reden hebben, bijvoorbeeld een begrafenis of sportwedstrijd. Het kamp is een soort gevangenis: wie het verlaat heeft geen rechten, kan door de Keniaanse politie zo het land worden uitgezet of worden teruggestuurd naar het kamp. Terug naar het eigen land is daarentegen vaak ook geen optie: daar is de situatie te onveilig.

Voor de UNHCR is dit geen ideale situatie. Het is niet de bedoeling dat het zo gaat. Maar de organisatie heeft geen keuze: alleen onder deze voor-

waarden staat Kenia een kamp toe op deze plek', vertelt onderzoeker Jansen.

Naar Amerika

Het idee van een kamp dat zó lang bestaat, is bij veel Nederlanders niet bekend, zegt Jansen. Ja, er zijn in de wereld nog een paar van dit soort kampen; denk aan de Palestijnse kampen op de Westelijke Jordaanoever. Wat Kakuma volgens Jansen bijzonder maakt, is het kosmopolitische karakter en de vele *resettlements*, vluchtelingen die het kamp mogen verlaten in ruil voor een bestaan in een westers land. Amerika, Australië en ook Nederland nemen vluchtelingen op uit Kakuma. Pas geleden nog

Een bel- en internetshop.

Goed nieuws voor de Kakuma-zakenlui: er komen veel nieuwe vluchtelingen.

bezocht onze minister van Justitie Ernst Hirsch Ballin het kamp; hij sprak er met een Somalische en Ethiopische familie die de hitte van het kamp binnenkort mogen vervullen voor het grijs Nederland.

Bekende resettlers zijn de duizenden *Lost Boys van Soedan*, jongens die in de jaren negentig het ouderlijk huis verlieten, op de vlucht voor de Soedanees burgeroorlog. Zij zwierven maandenlang door bossen en woestijnen, achterna gezeten door leeuwen, soldaten en boze bewoners. Uiteindelijk vonden ze onderdak in Kakuma. Maar de ultieme bonus was de verblijfsvergunning die ze van de Amerikaanse regering kregen. Inclusief opleiding en woning. De bekende Amerikaanse schrijver Dave Eggers schreef over een van de *Lost Boys* het aangrijpende boek *What is the What*.

Een toekomst in Amerika of ander westers land is voor inwoners van Kakuma nog steeds de ultieme droom. Ook als de situatie in hun eigen land weer veilig is, willen veel vluchtelingen daarom in het kamp

blijven. Alle hoop van veel vluchtelingen richt zich op *resettlement*. Telkens als een groepje het kamp mag verlaten, is een veel grotere groep te leugesteld: zij blijven achter. Er zijn zelfs vluchtelingen, modeloos geworden van het wachten, die daarom zelfmoord hebben gepleegd.

Toch keren er ook vluchtelingen terug naar hun eigen land. Hele stukken kampogen nu desolaat, vaak zijn alleen de fundamenten van huizen

en hutten nog te zien. Omdat het redelijk veilig zou zijn in Soedan, zijn er sinds 2006 veel Soedanezen teruggekeerd naar hun geboortegrond. Winkelenaren in het kamp zien het aan hun klandizie. 'Vroeger scheerden we hier wel dertig mensen per dag. Nu zijn we al blij met tien of vijf scheerklanten', klaagt een Congolese kapper in het kamp.

Maar er is goed nieuws voor de Kakuma-zakenlui. Een heel nieuwe groep vluchtelingen staat klaar om de lege stukken kamp dit jaar op te vullen. De UNHCR kondigde in januari namelijk aan dat het dit jaar 50.000 Somalische vluchtelingen naar Kakuma verplaatst. Tienduizend per maand, de komende periode. De vluchtelingen komen uit Dadaab, een ander kamp in Kenia, dat overbevolkt en onveilig is. Kakuma is nog lang geen verleden tijd. Sterker nog: het kamp wordt groter dan ooit. ●

Nederlander helpt straatkinderen

Het is maar de vraag wie het slechter voor elkaar hebben: de vluchtelingen in Kakuma, of de inwoners van Turkanaland, het gebied in Kenia waarin het vluchtelingenkamp staat.

Veel inwoners van Turkanaland hebben moeite een dagelijkse maaltijd bij elkaar. Het zuiden van Kenia profiteert van toerisme en een relatief goed klimaat door de hoge ligging. Maar in dit slecht bereikbare noordwestelijke deel van Kenia is het elke dag van het jaar ongeveer 37 graden. Regenen doet het hier bijna nooit. Omdat het gortdroog is

in Turkanaland groeit er bijna niks. Al het eten moet worden aangevoerd uit een regio die vele honderden kilometers verderop ligt.

Kinderen hebben het moeilijk in Turkanaland. Ze komen vaak op straat terecht, omdat hun ouders sterven. Soms vluchten kinderen van huis, omdat ze worden mishandeld door ouders. Of ze kiezen voor de straat omdat ze thuis domweg te weinig eten krijgen. Dan maar zelf op zoek naar eten, denken de kinderen.

Om de straatkinderen te helpen, richtte de Nederlander Hans Wennekes in 1991 het straatkinderencentrum Nadirkonyen op. Het centrum ligt in Lodwar, de hoofdstad van Turkanaland, zo'n 120 kilometer van Kakuma. Sponsors zijn onder meer de Hema, Terre des Hommes en de Midvastenloop (Een wandeltocht in Twente). Daarnaast zijn er veel particulieren die geld doneren.

Achtien jaar nadat Wennekes het centrum startte, is Nadirkonyen een begrip in Lodwar. In het stoffige stadje is het een veilige plek waar straatkinderen de geborgenheid vinden die ze thuis nooit hebben gekend. Op het centrum hebben de kinderen een plek om te slapen, te sporten, te dou-

chen en te koken. Kinderen hebben jarenlang op straat gezwoven, en dus geen onderwijs gehad. Medewerkers van het centrum slijpen de kinderen bij om ze klaar te maken voor het onderwijs.

Op dit moment helpt Nadirkonyen ongeveer 250 kinderen. Zij kloppen zelf bij het centrum aan of zijn door een medewerker (Nicolas) van het centrum in de straatjes van Lodwar gevonden. Het is ook Nicolas die contact houdt met ouders en familie van kinderen.

Nicolas, zelf een Turkanaman, kent van alle kinderen op het centrum de

achtergrond. Als hij een kind 'vindt' op straat, neemt hij altijd contact op met de familie. Soms ontdekt hij dat een kind zomaar een paar daagjes niet thuis is. Maar soms blijkt dat de situatie thuis nog schrijnender is, dan een kind zelf heeft verteld.

Nadirkonyen geeft de kinderen kans op een mooie toekomst. Want ze maken, in tegenstelling tot kinderen in Kakuma, geen kans op een vliegticket en verblijfsvergunning van de Amerikaanse of Nederlandse regering. ●

www.nadirkonyen.nl